

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TASHQI SAVDO AYLANMASIDA EXPORTNING O‘RNI**Nusratullayev Burxonjon Baxromjon o‘g‘li**

Qo‘qon Universiteti Turizm va iqtisodiyot kafedrası

Moliya yo‘nalishi 4-kurs talabasi

[Gmail:burxonjon505@gmail.com](mailto:burxonjon505@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasi doirasidagi eksport hajmi o‘rganiladi. Tadqiqotda eksportning iqtisodiy o‘lishni ta‘minlash, xalqaro savdo aloqalarini rivojlantirish va jahon bozorida mamlakat raqobatbardoshligini oshirishdagi ahamiyati o‘rganiladi va asosiy eksport tarmoqlarini aniqlanadi, eksport ko‘rsatkichlariga ta‘sir etuvchi omillarni, jumladan hukumat siyosati, savdo kelishuvlari va jahon bozori dinamikasini o‘rganiladi. Bundan tashqari, eksport faoliyatining umumiy savdo balansiga, valyuta zaxiralariga va milliy iqtisodiyotga ta‘sirini o‘rganiladi. Eksport hajmlari dinamikasini tushungan holda siyosatchilar eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarishlarni qo‘llab-quvvatlash, savdo infratuzilmasini yaxshilash va O‘zbekistonda barqaror iqtisodiy rivojlanishga ko‘maklashish strategiyalarini ishlab chiqishi mumkin.

Kalit so‘zlar: eksport hajmi, tashqi savdo aylanmasi, iqtisodiy o‘lish, xalqaro savdo, eksport tarmoqlari, hukumat siyosati, savdo shartnomalari, jahon bozori dinamikasi.

Kirish.

O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasida eksportning hajmi katta ahamiyatga ega, chunki bu davlatning iqtisodiy o‘lishining keyingi bosqichiga yo‘l ochadi va mamlakatning kengayishi xususan, moliyaviy va iqtisodiy taraqqiyoti uchun muhimdir. O‘zbekistonning exportining hajmi mavzuga kirish uchun bir nechta muhim sabablari mavjud.

- Birinchi navbatda, bu mamlakatning iqtisodiy diversifikatsiyasini oshirish, yangi bozorlarga kirish va moliyaviy istiqbollarni yaratish imkoniyatini shakllanishiga yordam beradi. Xususan, xorijiy savdo tovarlarining eksporti, mamlakatning xususiy kapitalni foydalanishini oshiradi va xususiy korxonalar va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantiradi.

- Ikkinchisi, tashqi savdo aylanmasida eksportning hajmi O‘zbekistonning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Export daromadlarining ko‘payishi mamlakatning moliyaviy xavfsizlik darajasini oshiradi va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlaydi. Bu esa, investitsiyalarni jalb etish va moliyaviy turmush tarzini mustahkamlashda yordam beradi.

- Uchinchi sabab, tashqi savdo aylanmasida eksportning hajmi O‘zbekistonning xalqaro munosabatlarda o‘z o‘rnini oshirishga yordam beradi. Eksportning ko‘payishi bilan O‘zbekiston xalqaro bozorlarda keng qamrovli tan olishadi va xorijiy investitsiyalarni jalb etish uchun yaxshi imkoniyatlar yaratiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Eksport faoliyatini yanada qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 7-maydagi PQ-4707-son qaroriga muvofiq¹, Tashqi savdo, investitsiyalar, mahalliy sanoatni rivojlantirish va texnik jihatdan tartibga solish masalalari bo‘yicha Hukumat komissiyasiga mahsulotlarni eksport qilishda transport xarajatlarining bir

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 7-maydagi PQ-4707-son qarori, <https://lex.uz/uz/docs/-4806730>

qismini kompensatsiya qilish uchun O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjetidan subsidiyalar taqdim etiladigan mahsulotlar ro‘yxatiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish, subsidiyalar taqdim etish miqdorlarini belgilash, shuningdek, mahsulot eksport yo‘nalishiga qarab subsidiyaning qat‘iy miqdorlarini belgilash vakolati berilganligi ma‘lumot uchun qabul qilingan.

Quyidagi jadvalda keltirilgan ma‘lumotlar 2015 yildan 2022 yil oxirigacha tashqi savdoning export hajmi turli xil sohalar kesimida (mln AQSH dollar) yoritib beradi (1-jadval)².

Turlari	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tovarlar va xizmatlar, tovarlar eksporti	12 507,6	12 094,6	12 553,7	13 990,7	17 458,7	15 102,3	16 662,8	19 293,7
Paxta	736,1	637,3	477,1	222,1	281,6	146,9	136,6	3,5
Kimyoviy mahsulotlar va ularning mahsulotlari	613,0	841,1	883,7	905,3	878,1	873,2	1 225,3	1 426,2
Qora metallar	168,0	155,3	152,8	320,3	302,7	317,5	184,6	215,1
Rangli metallar	656,2	553,3	761,9	851,5	951,3	924,4	1 467,0	1 442,9
Energetika va neft mahsulotlari	2 685,2	1 713,8	1 607,6	2 666,8	2 528,9	659,0	914,8	1 215,2
Mashina va uskunalar	159,3	220,7	354,8	212,8	427,1	442,0	702,5	989,3
Oltin	1 920,6	2 807,6	3 260,0	2 909,5	4 918,3	5 804,4	4 109,8	4 110,3
Oziq-ovqat mahsulotlari	1 316,4	694,5	875,9	1 097,8	1 529,9	1 443,8	1 471,8	1 823,5
Xizmatlarni eksport qilish	3 061,3	3 120,6	2 474,5	3 070,0	3 434,8	2 005,0	2 581,7	4 017,8
qurilish	77,6	63,8	37,1	36,7	41,9	42,3	14,6	9,8
Transport xizmatlari	1 465,9	1 511,4	1 600,7	1 687,9	1 765,7	1 426,1	1 744,1	1 765,9
Sayohat	1 187,5	1 252,5	546,9	1 041,1	1 313,0	255,8	422,1	1 609,8
Boshqa xizmatlar	330,3	292,9	289,8	304,3	314,2	280,8	400,9	632,4

Yuqoridagi jadvalga ko‘ra, mamlakatimizning tashqi savdoning export hajmini 12 ta yo‘nalishlar kesimida ko‘rishimiz mumkin, 2015 yilda ulardan eng yuqorisi O‘zbekistonning tovar

² O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasi, <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/merchandise-trade-2>

va xizmatlar eksporti hajmi jadvalda ko‘rsatilgan davrda sezilarli darajada oshdi, 2015-yildagi 13,2 milliard dollardan 2022-yilda 40,2 milliard dollarga yetdi. Tovarlar eksporti ham barqaror o‘shib bordi, 2015 yildagi 12,3 milliard dollardan 2022 yilda 36,4 milliard dollargacha. Jadvalda tovarlar eksporti toifalari bo‘yicha ham ajratilgan. Bu yerda sanab o‘tilgan asosiy toifalarning ba‘zilari, paxta tolasi, kimyoviy mahsulotlar va ulardan tayyorlangan buyumlar, oziq-ovqat mahsulotlari, qora metallar, rangli metallar, mashina va uskunalar, oltin, xizmatlar eksporti tovarlar eksportiga qaraganda ko‘proq o‘zgardi. U 2015-yildagi 0,9 milliard dollardan 2018-yilda 3,8 milliard dollarga ko‘paydi, keyin 2020-yilda 2,1 milliard dollargacha kamayib, 2022-yilda yana 3,8 milliard dollargacha ko‘tarildi. Jadvalda xizmatlar eksporti uchta toifaga ajratilgan: transport xizmatlari, turizm xizmatlari va boshqa xizmatlar.

Bu ko‘rsatkichlar 2018, 2019 va 2020 yillarda keskin pastlagani e‘tiborga molikdir. 2019 yilda boshlangan Covid19 pandemiyasi, albatta, tashqi savdo aylanmasi hajmiga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatmay qolmadi. Ma‘lumotlar faqat 2022 yilni qamrab oladi. Jumladan, 2024-yil yanvar oyida rasmiy statistic ma‘lumotga asosan, O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 2023-yilda 62,57 milliard dollarga, eksport esa 32,4 milliard dollarga yetgan.

12 ta tarmoq bo‘yicha eksport ma‘lumotlari tahlili ko‘rib chiqilayotgan davrda O‘zbekistonning tashqi savdo ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshganini ko‘rsatmoqda. Shunisi e‘tiborga olish lozimki, O‘zbekistonning tovar va xizmatlar eksporti 2015 yildagi 13,2 milliard dollardan 2022 yilda 40,2 milliard dollargacha ko‘tarilib, sezilarli o‘shishni kuzatdi. Tovarlar eksporti ham barqaror o‘shish traektoriyasiga guvoh bo‘ldi va 2015 yildagi 12,3 milliard dollardan 36,4 milliard dollargacha ko‘tarildi. toifalar bo‘yicha tovarlar eksporti paxta mahsulotlari, kimyo mahsulotlari va hosilalari, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, oziq-ovqat mahsulotlari, qora metallar, rangli metallar, mashina va asbob-uskunalar va oltin kabi muhim tarmoqlarda sezilarli o‘zgarishlarni ko‘rsatadi, xizmatlar eksporti esa sezilarli tebranishlarni ko‘rsatmoqda.

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksportining 2015-yildagi 0,9 milliard dollardan 2018-yilda 3,8 milliard dollarga oshgani, 2020-yilda 2,1 milliard dollarga tushib ketgani, 2022-yilda esa 3,8 milliard dollarga qaytganligi alohida qiziqish uyg‘otadi. eksport ko‘rsatkichlarini shakllantirishda bozor talabi, ob-havo sharoiti va ichki qishloq xo‘jaligi siyosati. Shuningdek, ma‘lumotlar O‘zbekistonning tashqi savdo dinamikasiga tashqi omillarning ta‘sirini ko‘rsatadi, 2018, 2019 va 2020-yillarda kuzatilgan keskin pasayish qisman 2019-yilda Covid-19 pandemiyasining boshlanishi bilan bog‘liq. Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, O‘zbekiston tashqi savdosi o‘zini namoyon qildi. barqarorlik, 2022 yilda eksport ko‘rsatkichlarining sezilarli o‘shishidan dalolat beradi.

Kelgusiga yillarga nazar tashlaydigan bo‘lsak, so‘nggi hisobotlar O‘zbekistonning tashqi savdo hajmining o‘shish sur‘atlari davom etayotganidan dalolat beradi, 2023-yilda tovar ayirboshlash 62,57 milliard dollarga, eksport hajmi esa 32,4 milliard dollarga yetdi. Bu mamlakatning global savdo aloqalarini kengaytirish va xalqaro bozorda paydo bo‘layotgan imkoniyatlardan foydalanish bo‘yicha olib borilayotgan sa‘y-harakatlarini ta‘kidlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, O‘zbekiston tashqi savdo sektorining ajoyib o‘shishi va barqarorligini, ham eksport, ham importning sezilarli o‘shishini ta‘kidlaydi. Oldinga qarab, siyosatchilar global bozor tendensiyalarini kuzatishda davom etishlari, savdo sherikliklarini

mustahkamlashlari va O‘zbekistonning jahon iqtisodiyotida raqobatbardoshligi va barqarorligini yanada oshirish bo‘yicha strategik tashabbuslarni amalga oshirishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik sub’ektlarining eksport salohiyatini yanadakengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 30.09.2022 yildagi PF-228-sonli Farmoni.
2. O‘zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyev 28 yanvar kuni PF-60 sonli «2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi farmon
3. Yahyoyev Q. Soliq. T.: «Mehnat», 1997-y. 20-bet.
4. Gataulin Sh. Soliqlar va soliqqa tortish. T.: 1996-y. 74-bet.
5. Malikov T. Soliqqa tortishning dolzarb masalalari. T.: 2000-y. 76-bet.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika Qo‘mitasi ma‘lumotlari
7. Aktar, Most Asikha, Md Mahmudul Alam, and Abul Quasem Al-Amin. "Global economic crisis, energy use, CO2 emissions, and policy roadmap amid COVID-19." *Sustainable Production and Consumption* 26 (2021): 770-78
8. Curtale, Riccardo, et al. "Impact of COVID-19 on tourism demand in European regions-An analysis of the factors affecting loss in number of guest nights." *Annals of Tourism Research Empirical Insights* 4.2 (2023): 100112.
9. Lee, Lien-Chieh, et al. "Impact of COVID-19 on the economic loss and resource conservation of China’s tourism industry from the supply chain perspective." *Cities* 144 (2024): 104633.
10. Canh NP, Thanh SD. The dynamics of export diversification, economic complexity and economic growth cycles: Global evidence. *Foreign Trade Review*. 2022 Aug;57(3):234-60.
11. Отамуродов Ш. Ўзбекистон экспорти диверсификациясининг замонавий муаммолари. *Economics and Innovative Technologies*. 2022 Aug 30;10(4):355-64. https://doi.org/10.55439/EIT/vol10_iss4/a36
12. Отамуродов, Ш. (2022). ЎЗБЕКИСТОН САНОАТ МАҲСУЛОТЛАРИ ЭКСПОРТИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Iqtisodiyot Va ta’lim*, 23(6), 383–389. https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss6/a868
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 7-maydagi PQ-4707-son qarori, <https://lex.uz/uz/docs/-4806730>
14. O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasi, <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/merchandise-trade-2>